

**CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)**

**ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1998

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- Coloured covers / Couverture de couleur
- Covers damaged / Couverture endommagée
- Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- Cover title missing / Le titre de couverture manque
- Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- Only edition available / Seule édition disponible
- Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- Additional comments / Commentaires supplémentaires: Text in Ukrainian.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- Coloured pages / Pages de couleur
- Pages damaged / Pages endommagées
- Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- Pages detached / Pages détachées
- Showthrough / Transparence
- Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below /
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x			14x				18x				22x				26x				30x	
							☒													
	12x			16x				20x			24x			28x						32x

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

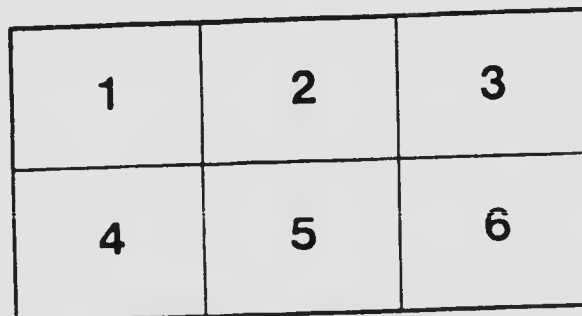
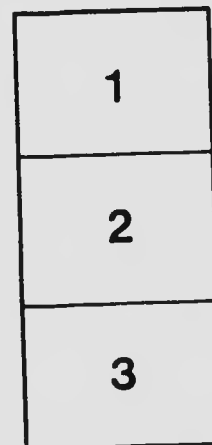
University of Alberta
Edmonton

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shell contains the symbol $\rightarrow$ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

University of Alberta
Edmonton

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

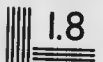
Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole $\rightarrow$ signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

ВИДІНЕ ПАЛОМНИКА В ЄРУСАЛІМІ

i

ДРУГІ ОПОВІДАНЯ

Л. Н. ТОЛСТОГО і В. ЛЕПКОГО.

ВІННІПЕГ, МАН.

В ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.

Уважайте на
марку охоронку

**КРАЄВІ
ЯКОРНІ
ЛІКИ.**

Уважайте на
марку охоронку

Кожда хвороба має свій початок від жолудка, як: не
стравність, біль голови, безсонність, ревматизм і ин-
ші хвороби. Це все є доказом, що ваш жолудок
добре робить.

Щоб запобігти цьому, мусите уживати Якорні Пігулки
а сі призерки, і вам давшийшій стан здоров'ям.

Найбільшим нещастем для чоловіка є почене ніг, ко-
тре то потягає за собою всякі, навіть дуже поважні
хвороби. Піг занемищує кров, причинює депормальну
циркуляцію та і спричинює хворобу. Щоб ваші ноги
не потемніє, треба уживати

Якорний Порошок

на почене ніг, на котрий даємо повну випоруку, що
коли не поможе, то

і боші звертаємо назад

Краєві Якорні ліки рекомендовані до-
кторами, мають світову і уздоровляю-
чу славу; одно пуделко коштує 25 ц.

ЯКОРНІ ПІГУЛКИ І ПОРОШОК

на почене ніг можете дістати в кожній аптеці. В ко-
ждім разі звертайтеся усно, або писемно на адресу:

LIMO DRUG CO.

805 Main Str. Winnipeg Man.

Сі суть агентами для всієї згаданих ліків на
цілу Канаду.

**ВИДІНЕ
ПАЛОМНИКА
В ЄРУСАЛИМІ**

i

ДРУГІ ОПОВІДАННЯ

Л. Н. ТОЛСТОГО І В. ЛЕПКОГО.

ВІННІПЕГ, МАН.

**З ДРУКАРНІ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
1916.**

UNIVERSITY
OF ALBERTA LIBRARY

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ЛЬВА Н. ТОЛСТОГО.

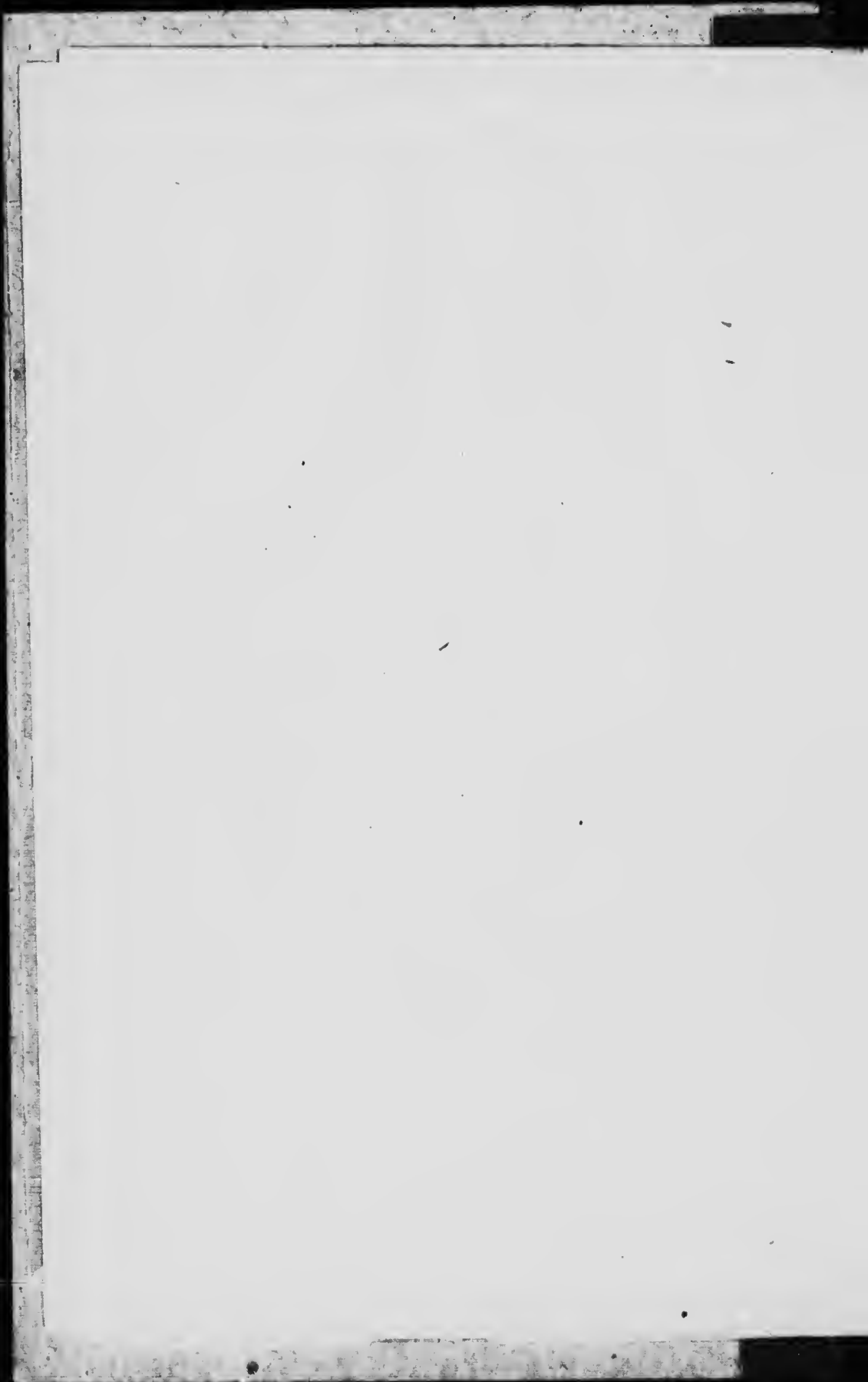
В отсій книжочці подаємо дещо з дрібних оповідань великого російського письменника філософа - мораліста, Льва Николаєвича Толстого.

Народився він 1828 р., а вмер 20 листопада 1910 року, на стації Остапово, покинувши без відома родини дім, щоби послідні дні життя провести в монастирській тишині.

Толстой збагатив світ безсмертними творами, в яких вічно стремить і дошукуєть ся тої від віків бажаної правди — яка дали би всім людям вдоволене, яка піднесла би чоловіка на вищий ступінь. зробила б його добрим, честним, вартістним чоловіком.

Оповідане „Видіне Паломника зветь ся в Толстого „Два Старці” і під таким заголовком друкувало ся вже по українськи.

2187435

ВИДІНЕ ПАЛОМНИКА В ЄРУСАЛИМІ

АБО

ДВА СТАРЦІ.

I.

Зібрались раз два старці до старого Єрусалиму, Богу помолитись. Один з них був се богатий мужик Тарас, а другий небогатий собі, Елисей. Тарас був чоловік статочний, горівки не пив, тютюну не кутив, злого слова ніколи не сказав, одним словом, чоловік тверезий і строгий. Родина в него була численна, два сини і внук жонатий, а всі жили в одній хаті. Сам він був собі мужик здоровезний, кремезний і доперва на сім'ї десяти літ почав сивіти. Елисей знова був старець ні богатий, ні бідний; давнійше, бувало, по зарібках ходить, а на старість осів на хазяйстві та пчоли годує. Була се людина добродушна і весела. Любив і випити і заспівати, але смирененький був собі і з сусідами жив в згоді. А з виду невеличкий, чорнявенький і як його святий — пророк — Елисей — з лисиною на цілій

голові. Давно вже змовили ся старці і від давна збирали ся пійти разом на прощу до святого міста, але все у Тараса не було часу. Лиш одно скінчить ся, то друге починаєсь; то внука женить, то молодшого сина з війська ожидає, то знов нову хату будувати почав. Зійшли ся раз оба в неділю тай питає Елисей: „Колиж йдемо куме на прощу?” „Ще зачекати здалоб ся, каже Тарас. А от, думав я, що хату скінчу, тай підем, але де там — тяжкий рік той був для мене. Ще до літа, а літом йдемо вже на певно”. — Після мене, говорить Елисей, нема що відкладувати, йти треба сейчас. Найліпша пора тепер — от весна. — „Справді так, але діло розпочате — якжеж мені його покинути?” —

— Чиж в тебе більше нікого нема? Син за тебе все зробить.

— Та де там зробить! Ще не потрафить.

— Помрем, куме, а і без нас будуть жити. Нехай і син научить ся.

Задумав ся Тарас. — „Гроша — каже — богато видає ся на ту будову; а в дорогу чейже не з порожними вибрати ся руками. Хоч би зі сто червінців треба”. Засміяв ся на се Елисей: — „Ст, не грішивбись, куме. Достаток твій десять разів проти мого більший, а ти про гроші роздумуєш. В мене нема, а будуть”. Видиш го — каже Тарас — який богач здибав ся, а деж то возьмеш?

От дома дещо найду, а не вистарчить, то улив з десять сусідови продам. Вже давно просить.

— Рої хороші будуть, будеш жалувати.

— Жалувати!? Ні, куме! В житю нічого я крім гріхів не жалував. Над душу нічо дорозшого нема.

— А все таки не добре, як в хаті нелад буде.

— Але гірше, як в душі нелад буде. Обіцялисьмо — то йдім.

II.

Тай намовив Елисей товариша. Подумав, подумав Тарас і на другий день прийшов до Елисея. „Щож, говорить, твоя правда. Доки Бог сили дає і життя треба йти”. — Через тиждень збирали ся старці. У Тараса були гроші дома. Взяв собі 190 золотих на дорогу, а жінці лишив ще 200. Зібрав ся і Елисей; продав сусідови улії — взяв 70 золотих, а 30 золотих дома відістав. Стара віддала послідні, що на похорон держала, невістка дала свої. Відходячи, наказав Тарас синові, де що робити; всьо пригадав, о всім наказав. А Елисей наказав лиш старій, як улії сусідови дати, а про домашні діла лиш сказав: Само діло покаже, що і як робити треба. Самі для себе зробіте, як вам буде лучше. І вибрали ся старці. Вийшов Елисей з веселим умом, а як лиш вийшов за ворота, так о всіх ділах своїх забув. Тільки й думки в него, як би товаришеви догодити в дорозі, як би слова дурного не сказати а в мирі і в любові дійти до святого місця тай домів вернути ся. Іде Елисей і все то молитву шепче, то жите святих, яких знає на память, говорить. А зійде ся на дорозі з чоловіком, лиш стараєсь, щоб ласкаво з ним обійтись, та по божому слово сказати. Одного лиш не міг зроби-

ти Елисей; хотів перестати табаку нюхати і табакерку дома оставив, але затужив. По дорозі дав йому якийсь прохожий, не видержав, понюхав. Тай Тарас хорошо йде, — злого нічо не робить, пустого не говорить; але нема в него легкоти на душі. Гадка про газдівство не виходить з його голови. Що вони роблять дома? Чи не забув чого сказати? От вернув би ся, та приказав би ще і се і те.

III.

Йшли так старці пять неділь, прийшли над Дніпер, де живуть Українці. Як йшли з хати, з півночи, за нічліг і обід платили, а як прийшли між український нарід, зачали їх люди самі до себе просити. Не пустять, аж накормлять і гроший не беруть, а ще на дорогу до торби їм хліба накладуть. Йшли путники дальше, прийшли в неурожайний край. Пускати пускали і гроший за нічліг не брали, але кормити перестали. Вже й хліба не всюди давали, часом й за гроші не дістануть. Минулого року, говорить народ, нічого ся не вродило. Всі на біду зійшли. Бідаки весною мяту і лободу їдять. Ночували раз стаці в місточку, купили хліба на дорогу і пішли дальше; прийшли у село, перейшли вздовж, стало горячо на дворі, схотілось Елисеєви пити тай каже до Тараса: „Ти, говорить, на мене не чекай я лиш піду у ту хату, напю ся води і тебе догону. Добре — — говорить Тарас — пішов на перед, Елисей звернув ся до хати. Підійшов він близше, видить: хатка невеличка, давно вже не білена, криша з одної сторони розібрана. Увій-

шов Елисей на подвіре і бачить, що під хатою лежить чоловік худий, в сорочці. Чоловік видно лїг в тїни, але сонце вийшло просто на него. Лежить і не спить. Кликнув на него Елисей, попросив напити ся — але чоловік не відізвав ся. Або хорьї, або не ласкавий і підійшов путник до дверей. Слухає — в хатї на два голоси плачуть діти. Рушив Елисей клямкою: „Гей, газди!” — ніхто не відізвав ся. Постукав ще в двері: Християне! — Знов нічо. Хотїв вже Елисей відїти, але чує, за дверми щось йойкає. Ов, чи не лихо яке? Треба подивити ся! Тай увійшов в хату.

IV.

Тут представила ся йому картина нужди: На лаві за столом, в одній сорочці сидить простово лоса старуха, голову положила на стіл а коло неї хлопчик худий, цїлий немов би віск, з грубим животиком, старуху за рукав торгає, а сам дре ся на весь голос, мов би просив чого. На лавці за печию лежить молода ще женщина; лежить і не дивить ся, лиш хропить і ногу то витягне то втягне. Кидає нею з боку на бік і задух неприємний від неї іде, видно, нема кому помочи її. Підняла голову зі стола старуха, побачила чужого чоловіка.

— Чого, каже, чоловіче тобі треба? Не нічого.

Поняв Елисей, що вона говорить, підійшов до неї тай каже: „Я, матусю, води прийшов напити ся”.

— Нема кому принести. Нема чого й взяти. Іди собі. „Що-ж, питає Елисей, чи здорового у

вас нікого нема?" „Та ні, каже старуха: чоловік на дворі вмирає, а ми тутечки". Змовчав було, мальчик, побачивши чужого, але як заговорила старуха, знов хопив її за рукав. — Хліба, бабуся, хліба дай, — і знов заплакав. В тій хвили отворились двері і в хату, хитаючись, увійшов мужик, йшов тримаючи ся стіни, хотів сісти на лаву, але не міг, упав на землю. І не піднімаючись, голосом уриваним, слабим почав говорити: „І хорі і голодні". О — з голоду помираємо — і показав мужик головою на хлопчика і заплакав. Зняв Елисей торбу з плечий, поставив на лаву і почав розв'язувати. Розв'язав, добув хліба, ніжик, вкромив кусень і подав мужикови. Не взяв мужик, а показав на хлопчика і дівчинку: їм, каже, дай. Дав Елисей хлопчикови, побачив хлопця хліб, хопив жадібно обома рученятами і з носом в хліб встромив ся. Вилізла з за печі дівчинка: дав дівчинці, дав і старусі. „Води би, говорить старуха, принести: уста у них засхли. Хотіла я, — водиці принести. Витягнути, витягнула, але не донесла, розляла і сама упала. На силу до хати прилізла. І ведро там лишилося, коли хто не забрав". — Вийшов Елисей, вийшов ведро, приніс води та напоїв людей. Зібрали ще діти хліба з водою, зібрали і старуха, лиш мужик не їсть. — Не приймає, каже, душа. — Також і жінка під печию все ще не приходила до себе, лиш кидала ся на тапчані. Пішов Елисей на село до крамниці, купив пшона, соли, муки, масла. Знайшов сокиру, нарубав дров — розпалював в печі. Зачала йому дівчинка помагати. Зварив Елисей страви, та накормив людей.

V.

Коли так наш путник, накормив бідаків, зачав мужик зі старухою оповідати, як вони на таку біду прийшли. Жили ми, каже, і перше в недостатку, а тут ще й не вродилось нічого; все в осени зіли, що було. Проїли все — зачали у сусідів й добрих людей просити. З початку давали, а потім відказувались. Деякі й радіб дати, та самі не мали. Та вже й просити далше не сміли — всім винні: то гроші, то муку, то хліба. А о роботу трудно... День роби, а два ходи і роботи шукай. Зачала старуха з дівчинкою в дальші сторони по прошеному ходити і якось пхало ся біду. Чейже, думаем, пропхаем до нового хліба. Але з весною зівсім давати перестали, а тут і слабість напала. День бувало їмо, день ні. Зачали траву їсти. Але таки з трави розхорувалась жінка. Ще я одна, каже старуха, не давала ся, але і з сил зійшла без їди, та ослабла. Заходила вчора сусідка, але побачивши, що голодні та хорі, відвернула ся та пішла. Від неї самої муж відійшов, а малих дітей чим кормити не було.

Вислухав' всего Елисей, тай занехав в той день доганяти товариша і заночував тут. Рано встав Елисей, взяв ся у хаті за роботу, як би й сам господарем був. Замісив зі старухою хліб, запалив в печі. Пійшов опісля з дівчиною по сусідах просити чого треба. О що лише згадає, всего нема, все проїджене: анї чого для газдівства, анї з одежи. Тай зачав Елисей старати ся о все, чого треба. Перебув так Елисей один день, перебув другий і третий. Прийшов вже до себе

хлопчина, зачав ходити по лаві, ласити ся до Елисея. А дівчина повеселіла вже зовсім і всюди помагати почала. Все за Елисеєм бігає: „Діду, дідусю!“ Підняла ся і старуха, до сусідки пішла. Уже й мужик по стіні ходить. Лиш баба ще лежала, але і вона на третій день прочуналась і почала їсти просити. Ну, думає Елисеєм, тільким прогаїв, тепер піду.

VI.

Четвертого дня припадав у тім селі празник тай так думає Елисей: но, ще нині погощу ся з людьми, куплю їм дещо на празник, а під вечір піду. Вийшов Елисей в село, купив молока, білої муки та сала. Наварили і напекли разом зі старухою; рано пішов Елисей на Богослужене опісля гостив ся з людьми. Того дня встала жінка і почала ходити. Мужик виголив ся, надів чисту сорочку тай пішов до одного богача просити, чиб не віддав заставленого поля і сіножати до жнив. Але під вечір вернув мужик заплаканий. Не змилував ся богач, гроші, каже, принеси.

Знова думає Елисей: — Якжеж їм тепер жити. Люди косити підуть, а їм нема що, коли сіножать заставлена. Доспіє збіже — люди збиратимуть його (а красно на сей рік зародило). Їм збирати нема що, бо нива продана одному бога чеви. Відійду, а вони знов погибати стануть. То му остав ся, не відійшов Елисей сего вечера — відложив подорож на завтра. Ліг спати та не може заснути, а йти треба, вже й так втратив багато гроший й часу — а людей жаль.... Та щож

всіх не накормиш, хотів лиш води принести, а тут до чого дійшло! Тепер би вже їм сіножать та ниву викупити. А викупи їм ниву — треба корови для дітей, може ще й коня для бідака, щоб мав чим сиони возити. Ей, запутав ся ти Елисею! Підняв ся Елисей — взяв з під голови кафтан, витягнув табакерку, понюхав, щоб мисли прочистити. Але де там — думав, думав, але нічого не видумав. Іти треба, а людий жаль. Зложив під голову кафтан і знов поклав ся спати. Вже когуть зачали піяти, як він заснув: І снить ся йому, що він одітий і з торбою на плечах іде через подвіре до воріт. А ворота отворені так, що один міг би перейти. Іде він — та з одної сторони торбою о ворота зачепив і онуча розв'язала ся. Став відчинати, а ту онуча не о пліт зачепила ся, лиш дівчинка її держить і кричить: „Діду, дідусю, хліба!“ Поглядів на ногу, а за онучу вже й хлопчик держить, а з вікна глядить і мужик та старуха. Пробудив ся Елисей, тай каже до себе в голос: „Викуплю завтра сіножать і ниву, коня куплю і корову також. А то піду Христа за море шукати, а в собі Його утрачу... Треба помочи людям. Тай заснув Елисей до самого рана. Коли пробудив ся, пішов до богача — викупити ниву й сіножать. Опісля купив косу та приніс домів. Післав мужика косити, а сам пішов у село, де віднайшов у жида проданого коня з возом. Згодив ся купити, та пішов ще корову купувати. Йде вулицею, а поперед него дві баби йдуть та між собою балакають: — „Зразу, каже, не пізнали, що за чоловік — думали, от пити ся, тай там й жити остав ся. Всього, гово-

звичайний богомолець. Зайшов, говорять, на-
 рять, накупив їм. Сама виділам — сьогодні у жи-
 да коня з возом купив. Чиж є на світі такі люди?
 Ходім подивитись...” Почувши се Елисей, зрозу-
 мів, що його хвалять тай не пішов купувати ко-
 рови. Вернув ся, взяв від Жида коня і віз, запряг
 та поїхав до хати мужика. Побачив мужик ко-
 ня — подивив ся і гадає собі, се певно для него
 куплений кінь, та не сміє сказати. — Відкиля —
 питає — коняка у тебе діду? — „А купив, каже,
 дешево трафилась. Накоси -но трави і наложи їй
 до жолоба”. Лягли спати.... Елисей ліг на дворі
 і тут з вечера виніс свою подорожну торбу. За-
 снули всі... Підняв ся Елисей, привязав торбу,
 одів кафтан тай пішов в дорогу — Тараса дога-
 няти.

Дійшов Елисей з пять верстов, почало сви-
 тати. Сїв під дерево, розв'язав торбу, взяв ся ра-
 хувати гроші. Порахував, осталось ще около 17
 золотих. „Ну, гадає, з тим за мора не зайду...
 Кум Тарас і сам зайде, за мене свічку поставить”
 Встав Елисей, взяв торбу, тай вертає назад. Лиш
 село, де пробував, окружив, щоб люди не виді-
 ли. Скоро дійшов Елисей до свого села. Йшов
 туди—здавалось тяжко, нераз через силу за Та-
 расом волік ся, а назад вертав і зовсім вже
 змученя не чув. От і прийшов так Елисей домів.
 З поля вже зібрали. Утішила ся рідня своїм ста-
 реньким, зачали випитувати ся, як і що, чому
 він від торариша відлучив ся, чому не дійшов, а
 домів вернув ся? Не хотів їм всего сказати Ели-
 сей. „Та не позволив, каже, Господь, грошім че-
 рез дорогу розтратив, відлучив ся від товариша

та не пішов. Простіть Христа ради". Віддав старусі решту гроший; випитав ся про домашні справи; всьо в порядку, всьо поробили, занедбаня в господарстві нема. Почули того дня і Тарасові, що Елисей вернув ся, прийшла спитати про свого старого. Тай їм те саме сказав Елисей. Ваш, каже, старенький здоров пішов, розійшлисьмо ся на три дни перед Петром, хотів було догонити, а тут вам зайшло таке, що гроші розстратив, не було з чим іти, тай вернув ся. Подивували ся люди, як такий розумний чоловік міг так немудро зробити — пішов, та не зайшов, лиш гроші розстратив. Подивувались, тай забули, забув і Елисей. Взяв ся за ровоту, приготував на зиму, що було треба, тай засїв кошики плести і ули довбати.

VII.

Того самого дня, Коли Елисей остав в хаті у хорих людей, ждав Тарас на товариша. Відійшов недалечко і сїв. Ждає, ждає, вже й здрімнув ся, знов прибудив ся і ще ждав— нема товариша. Вже сонце сховалось за деревину — нема Елисея. Може, гадає, минув мене, колим задрімав. Піти би назад, то він ще дальше відійде. Е, лучше піду наперед, може стрінемось на нічлігу. Прийшов у село попросив вїйта, що сльиб такий, а такий старець прийшов, привів його у ту хату, але Елисей не прийшов на нічліг. Помандрував Тарас далі, всіх питав, чи не виділи ту якого лисого старця. Ніхто не видів. Стрінемо ся, гадає, денебудь, або в Одесі, або вже на кораблі — тай перестав о тім думати. Дорогою стрі-

нув ся з другим путником, чоловіком бувалим, що вже на Атоні був і другий раз до Єрусалиму йде. Зійшли ся на нічлігу, розбалакались і пішли далше разом. Дійшли щасливо до Одеси. Три тижні ждали тут на корабель, а ждало тут багато богомольців з ріжних сторін. І знова питав Тарас за Елисеєм, ніхто його не бачив. Надійшов час відїзду, богомольці посїдали на корабель, сїв і Тарас зі своїм знакомим. Підняли якір, відбили від берега таї поплили. День був погідний, море спокійне. Але вечером підняв ся вихор, почав падати дощ, стало кораблем кидати та водою заливати. Подорожні налякались, а жінки в плач таї боязливі мужі почали по кораблю бігати і безпечного місця шукати. Найшов страх і на Тараса, але не показав сего по собі, сїв на помості разом з другими старцями, ожидаючи кінця бурі. Аж на третій день море успокоїло ся. П'ятого дня приплили до Царгороду. Дехто з путників вийшов з корабля, та йшов дивити ся на церков св. Софії — Премудрости, де тепер Турки володіють; Тарас не висїдав, сидїв весь час на кораблі. Стояль там тиждень; знов поплили морем. Остановили ся ще коло міста Смирни, потім ще коло Александрії і щасливо доплинули до міста Яфи. В Яфі всі богомольці висїдають, бо ще 70 верстов пішки до Єрусалиму. На четвертий день прийшли вже до святого міста. До самого гробу Господнього ще не пускали. Насамперед пішли на утренью до патріяршого монастиря, помолились, свічки поставили. Поглядїли з верха на храм Воскресеня де находить ся гріб Господень. Перший день це

ребували в келії Марії Єгипетської, де правився молебень. Хотіли ще на Службу Божу піти до гробу господнього, та спізнались. Пішли в монастир Авраама. Виділи місце, де Авраам хотів синна Богу на жертву офірувати. Потім пішли на місце, де Христос явився Марії Магдалині і до церкви св. Якова, брата Господня. Всі місця показував Тарасови путник і всюди говорив, кільки де гроший зложити треба і де свічки ставити. Потім вернули на ся нічліг і лиш почали класти ся спати, жажнув ся путник, почав перешукувати в себе кишені. — Вкрали мені, каже, гроші, — 23 золотих було. Потужив, пожурился путник, що робити — ліг спати...

VIII.

Лежить Тарас і на него находить покуса. — Ей, думає, здаєсь, не вкрали гроший у путника, здаєть ся, в него їх цілком не було. Нігде він не видавав. Всюди казав мені платити, а сам не давав, та й в мене взяв золотого. Подумав так Тарас і зачав собі дорікати. — Що? каже, буду я ближнього судити. Гріх... Але по хвили забудеть ся і знова подумає: — Ей, таки в него гроший не було.

Рано встали і пішли на Службу Божу в великий храм воскресеня — до гробу Господнього. Прийшли в храм. Народу — путників - богомольців з ріжних сторін світа повнісько. Прийшов Тарас з другими в святі ворота, минув сторожу турецьку в тім місци, де зняли Спасителя з хреста і де тепер горить девять великих свічників. Потім повів путник Тараса на право в гору по

сходах на Голготу і на місци, де стояв св. Хрест, де земля розпала ся, опісля місце, де цвяхами прибивали до хреста руки і ноги Спасителя; показав гріб Адама, де кров Христва ляла ся на його кости. Пізнійше прийшли до каменя, де сидів Христос, коли закладували йому вінець терневий і до стовпа, до котрого привязали Христа, коли Його били. Тоді пійшли на Службу Божу до печери гробу Господнього. Стоїть так Тарас, молить ся і глядить в капліцю, де сам гріб Господень, а над гробом горить 36 лямп. Стоїть Тарас, понад голови дивить ся, що за чудо! На самім переді, і самими лямпами, видить, стоїть старець в кафтані, на цілу голову блищить ся лисина, як у його сусіда Елисея. Але він се не може бути. Він не міг би мене догонити. Корабель слідуєчий мав доперва за тиждень по нашім відійти з Одеси, а на нашім кораблі його не було. Я всіх богомольців бачив. Лиш тільки подумав се Тарас, старець відвернув голову на право. „Він сам — подумав Тарас — і брови і очі і ніс, ціле його лице”. І тішить ся Тарас, що товариша відшукав, лиш дивно йому, як Елисей поперед него поспів? — Але се Елисей, думає Тарас, як він так наперед мене пришкандибав, певно з кимсь таким здибав ся, що його так попровадив. Пожди, як будуть виходити, прилучу ся до него, покину свого путника і з ним я піду. Цілий час дивив ся Тарас на Елисея, що би його не згубити. Але скінчила ся Служба, на рід замішав ся, Тараса стиснули. Знов на Тараса найшов страх, що би гроший хто в него не витягнув, притиснув рукою кишеню і видер ся на віль

не місце. Шукав, шукав Елисея, пішов пізнійше по нічлігах, всюди ходив, не найшов. В той вечір і путник, що його обводив, пропав і золотого не віддав. На другий день пішов Тарас знова до гробу Господнього з другим старцем, з котрим познакомився на кораблі. Хотів він перетиснути ся наперед, але не міг, станув під стовпом і молить ся. Поглянув наперед — знов під лампами при самім гробі Господнім стоїть Елисей, руки витягнув, як священник коло вівтаря, а лисина блищить на цілу голову. — Но, думає Тарас, тепер вже його не пушу. Почав продиратись наперед; не найшов... нема Елисея. Певно відійшов вже. На третій день знов пішов Тарас на Богослуженє, дивить ся, знова на самім святім місци стоїть Елисей, руки розпростер і глядить в гору, неначеб видів що над собою, а лисина в него блищить на всю голову. — Ну, гадає Тарас. Тепер вже його не пушу, піду стану при вході, а там вже не розминемо ся. Вийшов Тарас стояв, стояв... всі вийшли— Елисея не було.

Через 6 неділь пробував Тарас в Єрусалимі а всюди бував... і в Вифліємі і на Йордани. Взяв в флящину води йорданської, взяв землі святої і свічок купив зі святого місця, видав всі гроші, лиш на дорогу остало ся. Тай пішов Тарас до дому. Дійшов до Яфи, сїв на корабель приплив до Одеси і пішки домів...

IX.

Вертає Тарас тою самою дорогою, а чим ближше до хати, тим більший у него неспокій,

як там без него в хаті живуть. Много, думає, через рік води упливе. Майно збирай ціле жите, а щоб його знищити, не багато часу треба. Як то без него син газдівством кермує, як там худібка перезимувала, чи так хату вибудували, як казав. Прийшов Тарас в те місце, де минувшого року розстав ся з Елисеєм, тай бачить, яка зміна тут настала. Де минушого року нарід бідував, нині всі в достатку жиють. Урожаї були сего літа гарні. Під вечір прийшов Тарас до того села, де відлучив ся було від него Елисей. Лише увійшов в село, вибігла з хати дівчинка в білій сорочці. — Діду, дідусю! зайдіть до нас. — Хотів Тарас дальше іти, але дівчинка не пускає, а до хати тягне. Вийшла на поріг і жінчина і просить, — зайди, говорить, дідусю, повечеряєш, переночуєш. Зайшов Тарас. — Може би, думає, про Елисея спитати, здаєсь, що як раз в сю хату він вступив напитись. Увійшов в хату Тарас та сейчас посадили його за стіл, жінка поставила перед ним молока. Подякував Тарас, та похвалив людей, що вони такі гостинні для путників. Покивала тоді головою жінка, тай каже: „Якже-ж нам путників не шанувати? Ми через путника до життя вернули. Жили ми, забувши на Бога і покарав нас так Господь, що всі ми лиш смерти ожидали, вже вмирати би нам треба, колиб не післав нам Бог оттакого, як ти старця. Зайшов він серед дня води напитись, але побачив нас, пожалував, тай лишив ся у нас. І поїв і кормив — на ноги поставив, і землю викупив і коня з возом викупив — тай пішов”. — Увійшла старуха в хату, тай собі каже: „Тай не знаємо

самі, чи чоловік се був, чи ангел Божий. Всіх лю бив, всіх жалував і відійшовши, не сказав, хто він, що і молитись за кого, не знаємо. Памятаю, як би нині — лежу я, смерти очікую, дивлю ся, увійшов старець невеличкий, лисий — води напитись. Ще я грішна подумала, пощо тут волочить ся? А він от що зробив; як побачив нас, сейчас торбинку на землю, от на тім місци розв'язав". Тут перебила дівчинка: „Ні, бабусю, каже, він наперед сюди на хаті торбу поставив, а потім на лаву положив". Та зачали вони переконуватись та всі слова його і діла споминати, де він сидів, де спав, що робив і що кому сказав. На ніч приїхав і г'азда на кони і рівнож почав за Елисея розказувати, як він в них жив. — „Як би не він, каже, то всі ми в гріхах померлиб. Умиралисьмо в розпуці, на Бога і на людей нарікали. А він нас і на ноги поставив і через него ми Бога пізнали і в добрих людей увірили. Спаси його Господи! Перше як худоба жилисьмо, а він нас людьми зділав". — Напоїли, накормили Тараса, положили спати, тай самі лягли. Лежить Тарас і не може заснути, не виходить йому з голови Елисей, як він видів його в Єрусалимі на святім місци. — Таким способом упередив мене Елисей. Мої труди, хто знає, чи прийняті, а його прийняті Господом. Рано попрощались з Тарасом люди, дали в торбу пирогів на дорогу і пішли до роботи — а Тарас в свою дорогу.

X.

Цілий рік перемандрував Тарас. На весну вернув ся домів. Прийшов він домів під вечір. Сина в дома не застав, в коршмі сидів. Прийшов син, почав його Тарас допитувати ся про все, та видить, щось не добре син газдував; гроші всі прогайнував, а роботи не видко нігде. Прийшло до сварки, ба в кінци і до бійки. На другий день рано вийшов Тарас на село. Переходячи коло хати Елисея, стрінув ся з його старою. „Як ся маєте, куме, каже вона, щасливо йшло ся?“ Славити Господа, відповідає Тарас, щасливо вернєм, та лиш твого старого по дорозі згубивем але чую, домів вернув”. „Та вернув ся, каже стара, вже давно, ще якомсь по Успенію. Тай утішилисьмо ся, що прийшов. Скучно нам було без него. Хоч і роботи такої з него нема — вже в літах. Але все веселійше.

— Щож, дома він тепер?

— Так дома. Коло пчіл сидить, хорошо роблять ся. Зайдіть, а то рад буде.

Пішов Тарас черес сіни, подвіре до пасіки. Дивить ся — стоїть Елисей без сітки, без рукавиць, в кафтані під берізкою, руки витягнув і дивить ся в гору, а лисина блищить на цілу голову, так як він в Єрусалимі при гробі стояв, а над ним як в Єрусалимі ясніє сонце, а вкруг голови золоті пчілки в вінець звили ся, вють ся і не жалять його. Кликнула на Елисея жінка: — „Кумо каже, прийшов”. Оглянув ся Елисей, урадувався, пішов йому на зустріч. „Як ся маєш, як ся маєш; щасливо прийшов?” „Та н... як переї-

шли, от водиці тобі з Йордану принісем. Прийди, возьмеш собі, але чи приняв Господь труди? — Спаси-біг куме!

Помовчав Тарас та й каже: „Ногами то був я, але душею.....”

—Божа справа, куме — відповідає Елисей.

І пригадала ся тепер хата, де його так принимали і де тільки наоповідали ся люди йому про добродійства Елисея, тай так каже:

— Знаєш, заходив я в повороті також в ту хату, до котрої ти, ідучи зі мною, вступив води напитись.

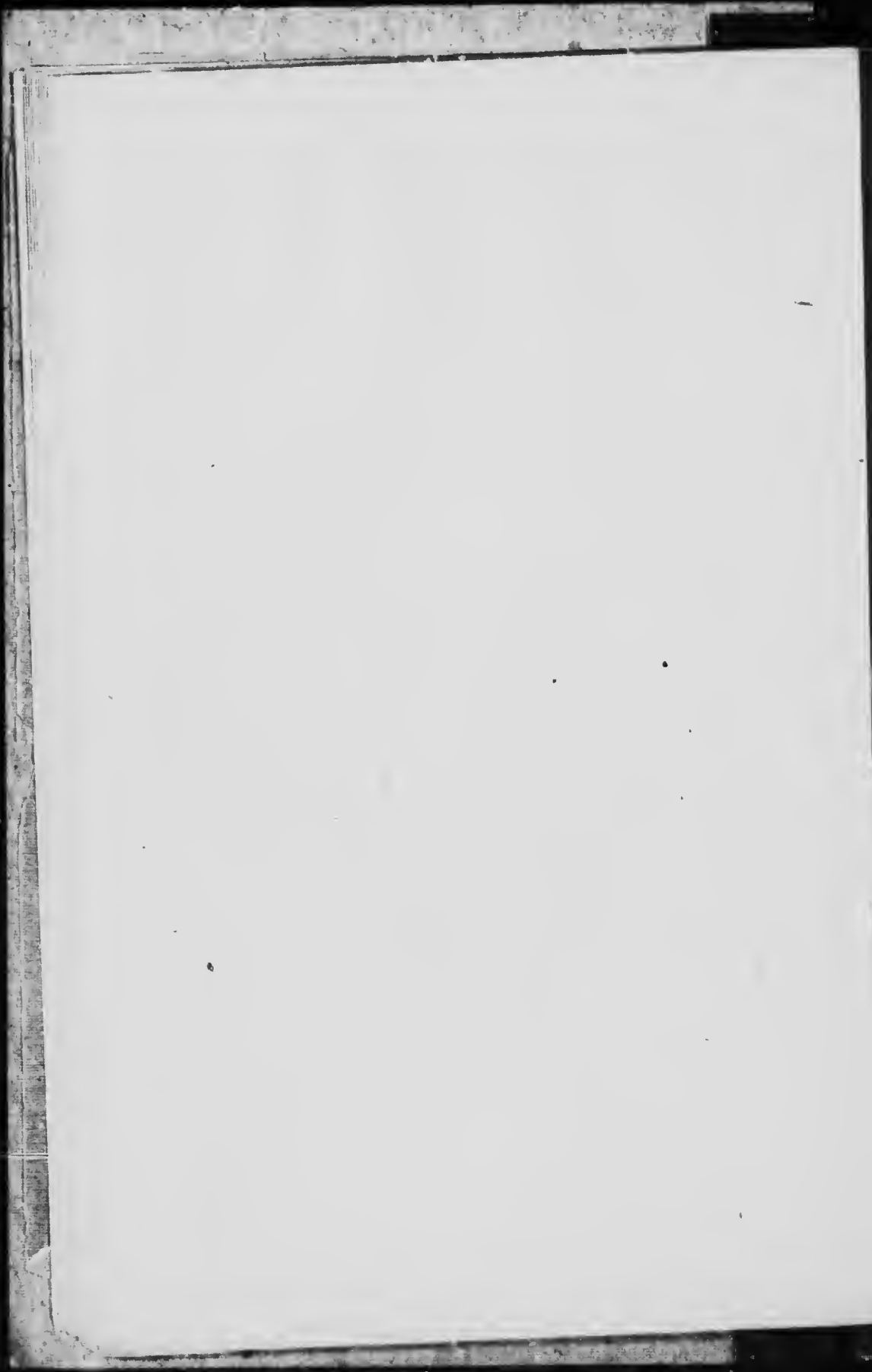
Але не хотів його слухати Елисей, видко було, що змінив ся, махнув лиш рукою та каже:

— Божа справа в тім, не наша, от що там, ходім у хату, принесу меду, побалакаєм дещо, давно не виділись....

Тай заговорив Елисей про що инше, поплила вже свобідна балаканина між двома старцями-приятелями. Така вже й була вдача Елисея, що не любив про свої заслуги говорити. А в серци Тараса збудив ся тихий подив для товариша, він не споминав йому більше ані про людей в хаті, ані що він його бачив в Єрусалимі, лиш ти хе зітхане було свідком, які чувства проймали його душу. Він поняв тепер, що на сїм світі казав Бог кождому сплатити свій довг молитвою й добрими ділами.

Написав Л. Н. Толстой.

ДЕ ЛЮБОВ, ТАМ І БОГ.

Жив в однім місті швець Мартин Авдієч. Жив він в кімнатці, що була глибоко під верхньою частиною дому, під землею, як буває в міських домах. Кімната мала одно вікно, що виходило на улицу. Через него було видно, як переходили люди. Хотяй видно було тільки ноги, однак Мартин по ногах пізнавав людей.

Мартин Авдієч жив давно на однім місци і мав багато знакомих. Рідко знайшлась пара чобіт, що не була би раз, або два в него в руках. До деяких прибиває золі, до других дає латку, інші позашиває, а часом дасть навіть нові носики. І часто через вікно він видів свою роботу.

Роботи було багато тому, що Авдієч робив широ, матеріял давав добрий, плату брав умірковану і слова дотримувал. Коли на час може зробити — обіцює, колиж ні, так не буде дурити і наперед каже, тому всі знали Авдієча і роботи в него було повно.

Авдієч завсїгди був гарним чоловіком, а на старість став ще більше о своїй душі думати і до Бога зближати ся.

Давно вже померла Авдієчева жінка і зістав ся синок — три роки йому було. Діти в них не жили. Старші ще передтим померли. З початку хотів Авдієч синка сестрі на село дати, а потім

розумав: „тяжко буде хлопцєви в чужій родині жити, виростати, лишу його при собі”. Покинув тоді Авдїєч свого тестя і став жити в найнятім помешканю.

Та не дав Бог Авдїєчу з дітий потїхи вже зовсім. Ледво хлопець підріс, став батькови помагати, тільки б ним тепер тїшити ся, нараз заслаб, полежав тиждень і вмер. Похоронив Мартин Авдїєч сина і напала на него така розпука, що став на Бога нарікати. Туга така наїшла на него, що нераз просив у Бога смерти і докоряв Богу, чому той не його старого, але його сина взяв до себе. Перестав Авдїєч і до церкви ходити.

Аж раз зайшов до него з Тройці земляк-старець, який вже осьмий рік ходив по святих місцях. Розговорив ся з ним Авдїєч, зачав на своє горе нарікати і каже:

— І жити більше не хоче ся. Тільки би вмерти. Того одного в Бога прошу. Безнадїйний я тепер чоловік.

І сказав йому старець:

— Нерозумно ти говориш, Мартине, годі нам божі дїла судити. Не нашим розумом, а божим судом все дїє ся. Твому синові Бог судив вмерти, а тобі жити. Виходить, що так ліпше. А в розпуку вдаєш ся тому, що ти для своєї втіхи лише хочеш жити.

— А на що-ж жити? — запитав Мартин?

І старець каже:

— Для Бога, Мартине, жити треба. Він тобі жите дає, для него і жий. Коли зачнеш для него жиги, стане тобі на душі легко і все тобі

легким стане.

Помовчав Мартин, а там і говорить:

— Як же для Бога жити?

І знов каже старець:

— Христос нам показав як для Бога жити. Ж вмієш читати? Купи Євангеліє і читай — пізнаєш, як для Бога жити. Там всьо показано.

Запали ті слова глибоко в серце Авдієчу. І пішов він ще того дня, купив Євангеліє і зачав читати.

З початку думав він читати тільки в свята, але як зачав, так йому на душі гарно стало, що читав уже кожного дня. Іноді як зачитає ся, то з лампи вигорить вся нафта, а він не може від книжки відірвати ся. Зачав він читати кожного вечера. А чим більше читав, тим яснійше ставало йому, чого від него Бог хоче і як треба для Бога жити. І все легче і легче ставало йому на душі. Давнійше нім піде спати, охає і сина згадує, а тепер тільки скаже: „Слава Тобі Господи! Твоя воля!”

Від того часу все жите Авдієча змінило ся. Бувало при святі заходив і до каварні чаю напити ся і горівки не цурав ся. Випе бувало зі знакомим чоловіком, а хоч і не паний, а все таки виходить веселий, говорить щобудь пuste, посперечає ся, наговорить непотрібного. Тепер те все минуло ся. Жите стало тихе і радісне. Рано сїдає до роботи, а скінчивши, здимає лампу, ставить на стіл, бере з полиці книжку і читає. А чим довше читає, тим лїпше розуміє і тим стає більше вдоволений.

Раз до пізна читав він. В главі шестій Луки ви- читав такі слова: „Хто ударить тебе в одно лице, настав і друге.; хто бере в тебе верхню одежу, віддай йому і сорочку. Просячому давай, а від взявшого в тебе не відбирай. І як хочеш, щоби вам люди робили, так і ви їм робіть.

Прочитав і дальше, де Господь говорить „Чому ви кличете мене: Господи, Господи! а не робите, що я кажу? Всякий приходячий до мене і слухаючий мої слова і виповняючий їх, по дібний до чоловіка, що побудував свій дім на камені. І коли прийшла вода, не могла його зни щити, бо він стояв на камені. А хто слухає, а не виповняє слів моїх, подібний до чоловіка будуючого дім на піску і коли прийшла вода, дім завалив ся.

Прочитавши Авдієч скинув окуляри, поло- жив книжку, спер ся на стіл і задумав ся. І став він приміряти своє жите до тих слів. Зачав пи- тати себе:

— Чи дім мій на камені, чи на піску? До- бре, колиб на камені. Легко, як один сидиш — здає ся, все зробив, як Бог хоче, а забудеш ся і знов согрішиш. Все-ж буду старатись. Поможі мені Господи.

Жаль було йти спати і тому читав дальше про сотника, про сина вдови, про відповідь Іва- новим ученикам і дійшов до того місця, як бо- гатий фарисей закликав Ісуса до себе в пустину як жінка грішниця помазала йому ноги, обмила їх слезами і як Ісус оправдав її. А дальше почав читати:

„І обернувшись до жінки, сказав Симону:

Чи видиш сю жінку? Я прийшов до твого дому а ти не обмив моїх ніг водою, а вона слезами обмила і волосем обтерла ноги мої. Ти на привітанє не поцілував мене, а вона, відколи я прийшов, не перестає цілувати моїх ніг. Ти не помастив маслом моєї голови, а вона миром помазала мої ноги”.

Прочитав ті слова і думає:

— Води на ноги не дав, не поцілував, голови маслом не помастив...

Зложив книжку, зняв окуляри і знов задумав ся.

— Таки видно, що я був фарисеем — думає. І я лише про себе памятав. Як би чаю напiti ся, бути в теплі, або холоді, а не думав про гостя. А хтож сей гість? Самий Господь. Колиб до мене прийшов, чи так я зробив би?

Спер ся він на обі руки і задрімав, не знаючи того.

— Мартине! — нараз закликало щось над його ухом.

Пробудив ся Мартин, злякав ся.

— Хто ту?...

Обернув ся, глянув на двері — нема нікого. Знов зачав дрімати і знов чує:

— Мартине! Мартине! дивись завтра на вулицю, я прийду.

Знов прокинув ся, встав від стола, протер очи. І не знає чи в сні, чи на яві чув він ті слова. Загасив лямпу і ліг спати.

Раненько встав Мартин, помолив ся Богу, запалив в печі, поставив борщ, кашу, наставив самовар, заложив фартух і сїв коло вікна до ро-

боти. Сидить, працює, а все по вчорашньому думає. Думає на двоє: раз думає, що причуло ся, а другий раз, що дійсно він чув голос.

Сидить за роботою, та раз ураз в вікно дивить ся. А як хто перейде в незнайомих чоботах зігне ся і заглядає, щоби побачити лице. Перейшов сторож, перейшов водовоз, опісля старий салдат з лопатою в руках. Пізнав його Авдієч. Салдат звав ся Степанич, а жив він у сусідного купця на ласці. Мав він там помагати сторожеви. І став він коло Мартинового вікна відкидати сніг. Подивив ся на него Мартин і робить дальше.

— Ну, одурів я на старість, — думає він — Степанич сніг чистить, а я думаю, що до мене йде Христос. Зовсім одурів.

Зробив кілька штихів і знов щось його тягне до вікна. Поглянув знов і видить, як Степанич спер лопату до стіни і ніби гріє ся, ніби віддихає.

— Чоловік старий, збідований; і снігу відкидати нема сили — подумав він. Можеб дати йому чаю напити ся. Ось вже й самовар готовий.

Положив шило, встав, поставив на стів самовар, налив чаю і постукав в вікно. Степанич обернув ся і підійшов до вікна. Мартин кликнув його і пійшов отвирати двері.

— Ходи, загрієш ся, ну, — сказав він. Змерз, правда?

— Спаси тебе Христос, а то кости ломлять, каже Степанич.

Увійшов, пострясав сніг, зачав витирати ноги, щоб не зробити сліду на землі, а сам аж за-

тачуєсь.

— Лиши витирати. Я витру. Ходи, сідай, вот чаю випий.

І чалив він дві склянки, одну поставив перед гостя, а з другої вилив в мишинку і зачав думати.

Випив Степанич, склянку перевернув і зачав дякувати. А видно, ще випив би.

— Пий ще, сказав Авдієч і ще налиє.

Пе Мартин свій чай і все в вікно поглядає.

— Ти сподієшся когось? — питає гість.

— Сподіюся? І ніяково сказати кого сподіюся. Сподіюсь, не сподіюсь, а запало мені в серце одно слово, сам не знаю. Знаєш, читав я вчора Євангеліє про Христа, як він терпів, як по землі ходив. Думаю, ти знаєш?

— Чув, чув, каже Степанич, та ми люди темні, письма не вмієм.

— Ну, так, читаю я про саме те, як він по землі ходив. Читаю я, знаєш, як він до Фарисея прийшов, а той його не пошанував як треба. Так ото, брате мій, читав я вчора про тесаме і подумав: нехай би таке трафилось мені, або кому другому, то не знав би як прийняти. А там він не прийняв. Подумав я так і задрімав. Задрімав, брате мій і чую—що мене кличе; піднісся, чую, шепче хтось: — сподійся, каже, завтра прийду. Так два рази. Ну, і чи віриш, се так залізло мені в голову, що сам себе ганьблю і все чекаю його—Христа.

Степанич помахав головою і не сказав нічого, а допив склянку і положив її боком, але Авдієч підніс її налив ще.

— Пий на здоровле. Ще так думаю, що коли він, Господонько, по землі ходив, не гордив п'їким, а з простим народом більше приставав. Завсїгди до простих ходив, учеників вибирав з між нашого брата, таких як ми грішні, з працюючих. Хто каже, підвиснає ся, той принизить ся, а хто припижуєсь, той підвиснить ся. Ви мене, говорить, Господом називаєте, а я говорить, вам ноги обмию. Хто хоче бути першим, говорить, нехай буде всїм слуга. Дятого, говорить, щасливі убогі, смиренні, лагідні, милосердні...

Забув про свій чай Степанич. Чоловік він був старий, скорпий до плачу. Сидить, слухає, а слези котять ся по лиці.

Ну, пій ще, — каже Авдїєч.

Та Степанич перехрестив ся, подякував, відсунув склянку і встав.

— Спасибіг тобі, говорить, Мартине Авдїєчу; погостив ти мене і душу і тїло наситив.

— Будь ласка, заходи ще другий раз, я рад гостеві.

Степанич пійшов, а Мартин вилив послїдний чай, допив, позабирав посуду і знов сїв коло вікна до роботи. Робить, а все поглядає в вікно — Христа чекає, все о нїм і його дїлах думає. І в його все ріжні дїла Христові.

Перейшли два салдати, один в військових, другий в своїх чоботах; перейшов потім господар в чистих кальошах; перейшов булочник з кошиком. Всї пійшли геть. Аж ось селянка появилась перед вікном. Минувши вікно, зупинилась. Поглянув на ню Мартин з під вікна і бачить — жєнщина чужа, бідно вбрана, з дитиною,

стала коло стїни плечми до вітру і завиває дитину; а їй зайти нема в що. Одежа на жінці лиха, літня. І чути, що дитина плаче, а вона її заговорює, та ніяк не заговорить. Встав Авдїєч, вийшов в дзєрі на сходи і закликав:

Жінко, гей жінко!

Жінка почувла і обернулась.

— Чому так на зимні з дитиною стоїш. Зайди сюда, тут тепло, дїше її обвинеш. а нуж. сюда.

Здивувалась жінка. Бачить, чоловік старий, поважний, в фартусі, окуляри на носі. Пійшла за ним.

Увійшла в кімнату, стала.

— Сюда, говорить, сїдай коло печі, загреєш ся і нагодуєш дитину.

— Молока в грудях нема, сама від раня не пла, — сказала жінка, а все таки взяла дитину до грудий.

Покрутив Авдїєч головою, пішов до стола, взяв хліба, мищинку, відставив затулу, налив в мисочку; витягнув горнець з кашею, однак ще була не готова. Взяв хліба і з борщем поставив на столі.

— Сїдай, каже, жінко, зїж троха, а коло дитини я посиджу. В мене також були діти і я вмю їх бавити.

Перехрестилась жінка, сїла і зачала їсти, а Мартин сїв коло дитини на постели. Зачав цмокати, цмокав довго, але щось не йшло — зубів нема. Дитина кричить. І придумав він пальцем її страшити. Замахне ся просто до ротика і візьме. А в рот не дає, бо палець чорний, зама-

щений. Задивився хлопець, затих, а даліше став сміятися. Втішився Мартин. А жінка їсть та розказує, хто вона, куди ходила.

— Я, — каже вона, — салдатка. Осьмий місяць, як чоловіка пігнали кудась і чутки нема. Жила на службі, там і дитина народилася. Та з дитиною не потребують. Третий місяць волочуся без роботи. Есе з себе проїла. Хотіла в мамки — не беруть, кажуть, що марна. Ходила до купчихи, там наша бабка живе, обіцяли приймати. Я думала, що зараз, а вона казала за тиждень прийти, а живе далеско. Зморила я його, зовсім замучила. Спасибіг хозяйці, що жалує нас і за ради Христа держить в себе. Без неї не знала би як прожити.

Здихнув Авдієч і каже:

— Ти теплої одежі не маєш, що?

— Де мені вже й одежу мати. Вчора послідну хустку за двогривенник (20 копійок) заставила.

Підійшла до постелі, взяла хлопця, а Мартин встав, підійшов до стіни, пошукав і приніс стару одежу.

— На, говорить, хоч і стара, а всеж може придатися.

Подивилась жінка на одежу, подивилась на Мартина, взяла одежу і заплакала. Відвернув ся й Мартин, пошукав чогось під постелию в скринці і сів проти жінки.

І сказала жінка:

— Нехай спасе тебе Христос дідусю. Прислав, видно, він мене під твоє вікно. Заморозила би я дитину. Вийшла, було темно, а тепер та

ка студінь настала. Видно, що й тебе він заставив подивитись в вікно і мене бідну пожалувати.

Усміхнув ся Мартин і каже:

— Вжеж він заставив. Не зачимбудь в вікно заглядаю.

І розказав салдатці свій сон, як він чув голос, що Господь обіцяв прийти до него.

— І таке може бути, сказала жінка, встала, накинула одержу, завинула дитину і стала прощати ся, та дякувати.

— Прийми ради Христа, сказав Авдієч і дав жінці двогривенник; хустку викупиш.

Перехрестив ся він, перехрестилась жінка і пішла.

Тепер зів Мартин борщу і сів до роботи. Робить, а за вікно памятає. Як тільки стає темній ше, він зараз дивить ся хто пішов.

Йшли знакомі, йшли чужі, але не було нікого незвичайного.

Аж видить він, проти вікна спинила ся стара бабуся, купчиха. Несе кошочок з яблочками. Не богато лишило ся, всі майже продала. А на плечах несе мішок з трісками. Видно, набрала десь при будові, до дому несе. Тяжко стало, хотіла мішок передати на друге плече, отже опустила мішок на землю, поставила кошик і зачала тріски підтрясати. Нараз нізвідки взяв ся хлопчиско в пірваній шапці, злапав яблуко і хотів тікати. Побачила жінка і злапала хлопця за рукав. Сіпнув хлопець, хотів вирвати ся, але жінка злапала його обома руками, скинула шапку і взяла за волосе. Кричить хлопець, клине жінці.

Кинув Авдієч шило на землю, скочив до дверей, зашпортав ся на сходах і окуляри в пали на землю. Жінка клене і до городского хоче провадити, а хлопець видає ся.

— Я — говорить — не брав, за що беш, пусти.

Зачав Мартин вговорювати, взяв хлопця за руку і каже:

— Пусти його, бабусю, прости йому ради Христа.

— Я йому так прощу, що він до нових віників не забуде. На поліцію, його, шибеника.

Зачав Авдієч просити:

Пусти, бабусю, він більше не буде так робити. Пусти його...

Жінка пустила і хлопчик хотів утікати, але той зланав його за руку.

— Проси, каже, в бабусі прощення. І більше не роби так. Я видів, як ти взяв.

Заплакав хлопець і перепросив бабусю.

— Ну, добре. А тепер візьми яблуко.

І Авдієч взяв з кошика яблуко і дав хлопцеві, а жінці каже:

— За яблуко тобі зараз заплачу.

Вже ти їх так добре розпускаєш, поганців. Йому треба дати таку нагороду, щоби він тиждень не міг сісти.

— Ех, бабусю!... По нашому оно так, а по божому не зовсім. Дітей також треба учити, а не тільки бити. Коли його вибити за яблуко, то що належить ся нам за наші гріхи?

Замовкла жінка.

І розказав Авдієч жінці про того довжника

що йому віритель простив великий довг, а він
сейчас пійшов і зачав дусити свого малого дов-
жника слухає жінка і хлопець слухає.

— Бог казав прощати, інакше він нам не
простить. Всім прощати, а малознаючому ще
більше.

Покрутила жінка головою і здихнула.

— Так, то, так, але вже досить нагрішились
вони.

— Тому то ми старі повинні їх учити.

— Так і я кажу. В мене старої було їх семе-
ро, а зістала ся одна дочка.

І зачала бабуся розказувати, як вона жиє в
дочки, кілька в неї внучат.

— От і сили нема, а працюю. Малих внучат
шкода, бо й гарні такі. Ніхто мене не стрічає
так радо, як вони. Аксютка від мене не пійде до
нікого. — І бабуся розказуючи, зовсім злагідні-
ла... Бог з ним! — показала вона на хлопця.

Тільки що хотіла бабуся брати мішок і
забиратись в дорогу, як хлопець скочив:

— Я вам бабусю поможу нести, мені по до-
розі.

Стара покрутила головою і дала хлопцеві
мішок.

І пійшли. Бабуся забула навіть взяти пла-
ту за яблуко. Мартин стояв і слухав, як вони
щось говорили.

Вернув ся Мартин до хати, на сходах знай-
шов окуляри і взяв ся до роботи. Поробив ще
троха і вже темно стало. По місті зачали світи-
ти ліхтарі.

Бачу, що вже і лампу треба світити, поду-

мав він, взяв лампу, засвітив, поставив і зачав даліше робити. Докінчив один чобіт, оглянув довкола — добре. Поскладав річи, змів крайки, зібрав щетину і кінці дратви, поставив лампу на столі, взяв Євангеліє. Хотів отворити на тім місци, де він вчєра зазначив обрїзком сафяну, але отворив в другім місці. Колиж отворив, пригадав ся йому вчєрашний сон.

Лєдво нагадав, як здалось йому, що ніби хтось шелестить, ногами ступає поза ним. Оглянув ся і бачить: — дійсно стоять люди в темнім куті, тільки не може розпізнати які. І до уха долетів якийсь шєпіт:

— Мартинє! Мартинє! Чи не пізнав мене?

— Кого? — запитав він.

— Мене — сказав голос. Се-ж я. — І виступив з темного кута Степанич, усміхнув ся і зник.

— І се я! — сказав знов голос.

І виступила з темного кута жєнщина з дитиною, усміхнулась, засміялась також дитина і привид мов мрака розійшов ся.

— І се я! — сказав голос в трєтє.

Виступили тепєр бабуся і хлопець з яблєком і таксамо зникли.

Втішно стало на душі Авдієча, він перєхрєстив ся, заложив окуляри і зачав читати Євангеліє там, де отворило ся. І було там написано:

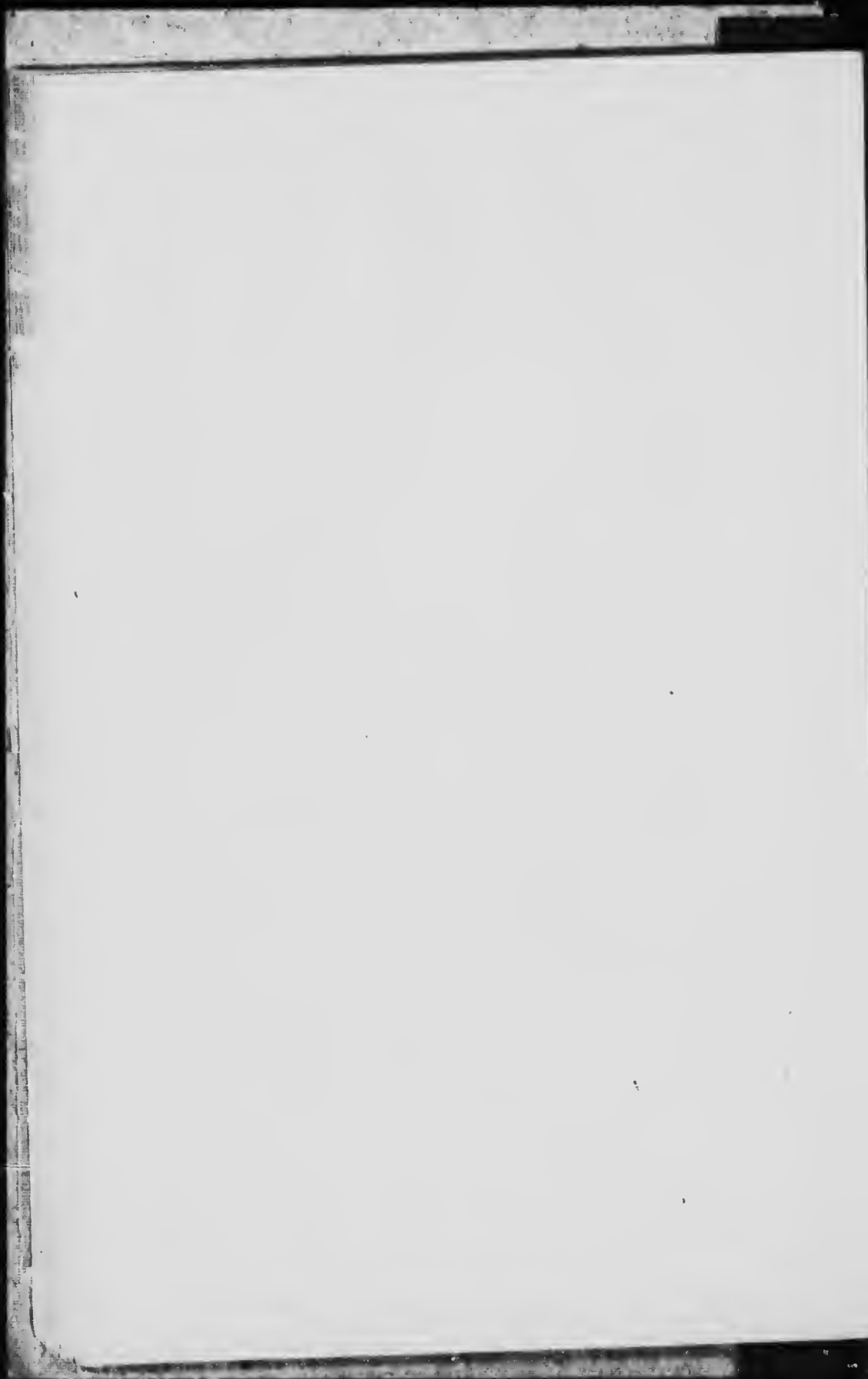
— Я був голодний і ви дали мені їсти; я був жаждуший і ви напоїли мене; був в дорозі і ви прийняли мене.

Щє даліше прочитав:

— Що зробилисьте одному з сих малих,
мені зробилисьте.

Тепер зрозумів Мартин, що не ошукав його сон; зрозумів, що справді того дня приходив до него Спаситель і що він прийняв його.

ЗАХЛАННИЙ ЧОЛОВІК.

I.

Приїхала раз в гостину з міста старша сестра до молодшої на село. Старша була в місті за купцем, а молодша на селі за хлопом. Пють сестри чай і розмавляють собі. Старша хвалить ся своїм міським житем; як то вона з дітьми вбирає ся, як солодко їсть і пє, як їздить на забави і театри. Образила ся молодша сестра тай почала купецьке жите понижати, а своє мужицьке хвалити. „Не приміняла би я, каже, свого житя на твоє. Вправді скромненько живемо, але страху не маємо. Ви — хоч ліпше живете, всеж або багато вторгуєте, або всьо проторгуєте. І таке буває, що нині багатий, а завтра без даху останеш ся. А наше мужицьке ремесло безпечнійше. багатими ми не є, але ситими.

Тоді каже старша сестра: І ситість то така, як у безрог, або худоби! Ні одежи порядної, ні мешканя, — щоб не знати як трудив ся твій господар, живете в гною і в гною помрете і дітям то саме буде.

Та що-ж! — каже молодша — у нас вже так? Вправді са твердо живемо, але як своя земля є нікому не кланяємо ся, нікого не боїмо ся. Ви знова в місті всі в покусах живете. Нині добре,

а завтра трафить ся, скусить нечистий твого мужа чи то на карти, чи на п'ятику, чи на розпусту. Тай всьо піде на нінащо. Чи-ж не буває таке?

Чув Пахом — газда на печи, що баби балакають. „Свята, каже, се правда. Як наш чоловік з малку землицю рідну перевертає, то і в голову дур не піде. Одно лиш біда — землі мало. А як би так землі до сита, то самого чорта вже не боявбим ся”. Випили баби чай, побалакали ще о тім, о сім, тай полягали спати. А чорт за печию сидів і все чув. Втїшив ся він, що жінка чоловіка до хвальби привела, а хвалив ся він, що як би земля у него була і чорт не взяв би його. „Добре, думає, попробуємо ся; я тобі землі богато дам. Землею тебе возьму.

II.

В сусідстві сего села жила досить богата пані. Було у неї 120 моргів землі. Перше жила вона з мужиками в згоді —нікого не кривдила, та наняв ся до неї якийсь вислужений жовнір за карбівника і почав мужикам карами допикати. Щоб як не стеріг ся Пахом, все або кінь в овес забіжить, або корова в сад залізе, або телята в луг втїкнуть, а за все кара. Платить Пахом і челядь сварить і не один гріх через се зробити. Аж прийшла зима. Пішла чутка, що пані землю продає, а купує якийсь далекий пан. Почули мужики: зле —подумали вони, ще гірші кари будуть чим за пані і стали просити, щоби нікому землі не продавала, лиш їм. Обіцяли дорожше заплатити. Згодила ся пані. Хотіли мужики в спілці

землю купити, та не могли погодитись. І рішили вони купувати землю кождий з осібна. І на се пристала пані.

Почув Пахом, що сусід купив у пані 20 моргів, а вона йому половину грошій ратами дозволила сплатити, тай завидно йому стало. Розкуплять — думає він, — всю землю, а я при нічим останусь. Зачав він з жінкою радити. — Люди купують, треба, каже, і нам купити з десять моргів. А то й жити нема як, карами здер карбівник.

Було в него троха гроша зложен га, та продали ще коня, половину роїв пчільних, сина післали на зарібок тай назбирала ся половина потрібних грошій.

Зібрав Пахом гроші, вибрав землю — 15 моргів з ліском, тай пішов до пані торгувати. Купив 15 моргів і дав задаток. Поїхали опісля до міста, списали контракт, дав мужик половину грошій, а решту зобовязав ся виплатити до двох літ — тай взяв землю. Позичив ще Пахом грошій, купив насія. Засіяв купну землю, зародило хорошо. За один рік сплатив довги. І став Пахом властителем, свою вже землю орав і сів, на своїй землі сіно косив, дерево зі своєї землі рубав, тай на своїй землі худобу пас. Виїде бувало Пахом на свою давну ниву на луг — не нарадує ся. І трава здаєсь йому на ній инша і якісь як би инші цвіти цвітуть. Бувало давнійше приходив сюди земля як земля, а нині земля неначе инша стала.

III.

Живе так Пахом і тішить ся. Всюди хорошо, лиш почали мужики Пахомови шкоду робити; просив по доброму, не помагало; то пастухи корову в луг пустять, то коні в ночи у збіже зайдуть. З початку виганяв Пахом, нічо не мовив, не скаржив; але потім розсердив ся, почав скаржити до суду. І хоч знає, що з біди, а не навмисно роблять мужики шкоду, але гадає: — Не можна позваляти, — вони би все знишили. Треба їм дати научку.

Повчив так судом раз, повчив другий, покарали одного другого. Набрали до Пахома сусіди злість, тепер вже навмисне шкоду робили. Хтось вибрав ся в ночи в Пахомів лісок — та де сять липок вирізавав. Приїхав Пахом до ліса, глядить — біліє. Підіхав близше, лиш галузки довкола лежать, тай пні сторчать. Злість взяла Пахома. „Ей — думає — як би знати, хто се зробив, вже відплатив би я йому. Думав, думав, хто би то такий міг бути. „Ніхто инший, лиш Семко“. Пійшов він до Семена на подвіре шукати, нічого не знайшов вправді, але за те посварили ся. Ще більше переконав ся Пахом, що то Семко зробив. Подав скаргу. Пізвали їх до суду. Судили, судили, вкінци увільнили Семка, бо не було доказів. Ще гірше розсердив ся Пахом; з судіями навіть посварив ся. „Ви, — каже, — за злодіями обстаєте. Якбисьте самі справедливо жили, то злодіїв не оправдувалиб!? Посварив ся Пахом і з судіями і з сусідами. Стало Пахомови на землі своїй обширнійше, зато в світі тісній-

ше.

В той час пішла чутка, що нарід іде на нові місця і там оселяє ся. Тай думає Пахом: „Само-му мені із своєї землі йти не треба, але як би так хто з наших пішов, в нас би обширнійше стало. Я би сю землю купив, та жите поправило би ся. А так тісно“. Одного разу зайшов до него подорожний мужик. Впустив Пахом подорожного, розбалакав ся з ним — звідки Бог провадить? Відповідає подорожний, що йде з далека аж з над Волги, там на... і був. Слово по слові оповідає, як там нарід...де поселятись. Поселили ся, каже, там з його села, дістав кождий по 10 десятин на кожду особу. А земля там урожайна як мало де. Один мужик — каже — цілком бідний, з голими руками прийшов, а тепер по 50 десятин пшениці засіває.

Охота взяла Пахома і собі стати богачом, „Пощо — думає — тут тісно жити, продам землю і хату, а там за ті гроші побудуюсь і господарство заведу. Тільки би о тім самому треба пересвідчитись.

Літом вибрав ся, та пішов, а коли прийшов до місця, про котре чув, переконав ся, що точно так було, як говорив подорожний. Живуть мужики обширно, по 10 десятин для кождої голови призначено. За марні гроші можна багато землі закупити. Оглянувши все Пахом, вернув ся домів. Продав землю, будинки, продав всю худобу, а звесною поїхав на нові місця.

IV.

Прийхав Пахом з родиною на нові місця

приняли його в громаду, виділили землю, тай став Пахом в двоє багатий, чим перше. Побудував ся, худібки розмножив багато і жити стало тепер в десятеро лучше, чим на старині. Але минув якийсь час і на тій землі стало Пахомови тісно. Купував вправді чимраз більше землі, але все те для него мало і мало. А урожаї випали тоді гарні, гроший придбало ся тай захотів за се землі докупити. Опанувала його якась негасама жадоба землі, чим раз більше землі. Над сили працював, бувало ночами стає і робить, одна думка заволоділа над ним, землі, та ще землі. Раз якось заїхав в то село, де жив Пахом, подорожний купець. Станув коло коршми на попас, а сам увійшов до середини. Скоро завязалась між ним а мужиками бесіда. Оповідав купець, що їде з далеких сторін, де живуть Башкирці. „Там, — каже, — купивем від Башкирців тисяч п'ятьсот десятин землі. Земля там дешева як борщ“. Чув сі слова Пахом, присунув ся ближше тай став питати купця, як і що? „Землі, — говорить купець, там тільки, що й за рік не обійдеш. А нарід там дурний як барани. Лиш почащувати їх, обдарити чим небудь, а землі як золото можна за пів дармо взяти“. — „Щож, — подумав Пахом, — я за моє майно, могу там стати великим богачем — отби спробувати.“

V.

Розпитав Пахом ще о дорогу і лиш купець відїхав, зібрав ся в дорогу. Взяв з собою найми та, оставив дім і жінку тай поїхав. По дорозі вступив до міста, накупив ріжних дарунків для

Башкирців, так, як купець казав. Їхали, так їхали, аж на семий тиждень приїхали на башкирське кочовище. Все так, як оповідав купець. Живуть всі в степах, понад річкою, в шкіряних шатрах. Самі не орють, тай хліба не їдять. А в степах ходять самопас стада худоби і коний та пасуться. Два рази на день зганяють кобили, жінки доять кобиляче молоко, роблять з него кумис та сир.. А муштини тільки всего, що кумис і баранину їдять, та на сопілках вигравають. Нарід зовсім темний, веселий та лагідний. Лиш побачили вони Пахома, вийшли зі своїх шатер та кругом обступили гостя. Знайшовся і переводчик. Каже йому отже Пахом, що прийшов землю купувати. Втішилися Башкирці, завели Пахома до найбільшого шатра, посадили на килими, почали гостити кумисом та бараниною. Тоді Пахом виняв подарунки тай обдарував Башкирців. Ще більше утішилися Башкирці. Шварготіли, шварготіли між собою, опісля казали переводчикови говорити.

— Кажуть тобі сказати — говорить переводчик — що ти їм подобався, та що в нас звичай такий, щоби гостя за його дарунки також обдарити. Ти обдарив нас; тепер скажи, що тобі у нас подобалося, щобиśmy могли тебе рівнож обдарити.

— Подобалася мені, каже Пахом, передусім ваша земля. В нас — каже — землі мало, тай земля вироджена, а у вас землі багато і добра земля. Переводчик переложив то Башкирцям по їхньому. Погугорили між собою Башкирці, по-

гукторили і хоч Пахом не розуміє їх мови, бачить що весело кричать щось та сміють ся. Потім за- тихли, глядять на Пахома, а переводчик гово- рить:

— Кажуть вони тобі сказати, що за твоє до- бро готові вони тобі тільки землі дати, скільки хочеш. Лиш покажи кілька — а буде твоя.

Поговорили вони ще, та чомусь між собою почали сварити ся. Питає Пахом, о що сварять ся? Тай каже йому переводчик: „Одні говорять що треба ще начальника спитати, а другі кажуть ї без него можна.

VI.

Сварять ся Башкирці аж тут іде чоловік в лисій шапці; всі замовкли і встали. І каже пере- водчик: То — сам начальник. Сейчас дав Пахом і начальникови подарунок, той сів на першій мі сци. Тоді Башкирці зачали йому щось оповіда- ти. Слухав, слухав старшина, усміхнув ся, тай ка же:

Що-ж — каже, — можна. Бери, де хочеш — землі багато! Подякував Пахом тай каже:

— Землі у вас багато, а мені так дуже не тре ба. Лиш хотівбим знати, котра буде моя. Все та ки ліпше відмірати тай зробити угоду. А то Бог знає, що може трафити ся. Ви, добрі люди, да- ете, але ваці діти можуть потім відобрати.

Усміхнув ся начальник, та й каже: „Щож, можна і так. У нас тут і писар є, спишемо кон- тракт, поїдемо до міста затвердити. У нас тут купив проїздний купець, за день заплатив тисяч золотих і ти так зробиш”. „Добре, каже Пахом,

але не знаю, що то за міра: день, кількож то десятин буде?" — „Ми того, говорить старшина, рахунку не знаємо. У нас міра така: Скільки через день обійдеш, то буде твоє”.

Здивував ся Пахом: „То-ж то, каже, за день багато можна обійти”.

Засміяв ся начальник: Вся твоя. Лиш, каже, одно усліве: „Сли того самого дня не прийдеш в то місце, звідкись вийшов, то гроші твої пропали. Буде так: ми станемо ча тім місци, де ти схочеш, а ти йди, заточи круг, а за тобою пойдуть верхом наші хлопці: будуть бити палі, де ти розкажеш, а потім від паля до паля переїде ся плугом. Який хочеш круг забирай, лиш до заходу сонця прийди в то місце, з відкись вийшов. Згодив ся Пахом, Постановили виїхати на другий день рано. Поговорили ще, зіли ще баранини та кумис а на завтра мали всі зійти ся перед сходом сонця. Так розійшли ся спати.

VII.

Ліг і Пахом спати, та не може заснути, все про землю думає: „За день, — думає, — можна обійти дуже багато. Заведу тут потім родину, та буду доперва паном. Нікому кланятись не буду. Прийму ще наймитів, куплю більше робочих волів, одну часть буду засівати, а на другій худобу пасти.

Цілу ніч не спав Пахом, доперва над раном заснув. І снить ся йому сон: Видить себе лежачого в башкирськїм шатрі, а за стіною чути насмішки. Хотів він побачити, хто такий так сміє ся, тай вийшов з шатра. І бачить, сидить той сам

башкирський начальник перед шатром, обоїма руками за черево держить ся, тай чогось регоче ся.

Підійшов він, та питає; з чого смієсь? Приглядає ся близше, та бачить, що то начальник башкирський, лиш проїздний купець, що о башкирській землі оповідав. І лиш спитав купця: ти давно тут? — бачить, що то вже не купець, а той сам подорожний мужик, що ще на сторину з над Волги прийшов і землю там купувати радив. Здивований, приглядає ся Пахом близше, а то вже навіть не мужик, лиш сам чорт з рогами і копитами сидить, сміє ся, та на щось дивить ся. І подумав собі Пахом: на що він дивить ся і чому сміє ся. І бачить: ніби то зайшов він з боку подивити ся тай видить, що лежить якийсь чоловік босий, в сорочці лиш; лежить на взнак а блідий як хуста. Тай ніби поглянув на него пильнійше Пахом і нагло пізнав, що то він сам. Крикнув Пахом і пробудив ся. „Видів те хто, що то часом приснить ся”. Оглянув ся, бачить на дворі вже біліє — зачинає свитати. „Треба, — думає, — збудити людей — час їхати”.

VIII.

Підняв ся Пахом, пішов збудити наймита і каже йому запрягати, опісля пішов до Башкирців. — Пора, — говорить, — у степ їхати, землю міряти. Повставали Башкирці, зібрали ся всі, прийшов начальник. Взяли ся знов Башкирці, кумис пиги, хотіли Пахома також угостити, але не хотів. — Коли їхати, — каже, — то їхати вже пора.

Зібрали ся Башкирці, посідали, де хто на коня, де хто на телігу, тай поїхали. Пахом сїв з наймитом на свій віз і також поїхав з ними. Виїхали в степ, небо на сході вже зарожевилось. По висідали з теліг, позлазили з коний, зійшлись до купи. Тоді підійшов до Пахома старшина, тай показав рукою навкруг.

—От, — каже, — вся наша, як оком сягнути. Вибирай, де сподобає ся!

Запалахкотіли з жадоби у Пахома очи; земля вся чорна, рівенька як стіл, а трава на ній по груди. Зняв начальник свою високу шапку, поставив на горбку і каже: „От, тут буде мета: на ній положи гроші. Твій наймит тут буде стояти, а ти звідси вийди, сюди й прийди. Що обійдеш, всьо твоє.

Виняв Пахом гроші, положив на шапці, зняв кафтан, в камізельці лиш остав ся, поправив пояс за пазуху вложив кусень хліба, до пояса привязав фляшку з водою, зібрав ся йти. Думав, думав в котру би сторону йти —всюди земля гарна. „Ано, — подумав,— піду на схід”. Станув лицем до сонця. жде аж вирине воно з поза небосклону. — Не треба. — думає, — часу тратити; за холоду піду. Підїхали на горбок інші Башкирці на конях, тай станули за Пахомом і чекали на схід сонця. Лиш виринуло воно на небосклоні та озолотило розлогий степ, рушив ся Пахом і пішов. За ним поїхали молоді Башкирці на конях.

Пішов Пахом не дуже скоро і не поволи. Відійшов з верству; казав забити палі. Пійшов дальше скорщим кроком, а що кусень зайде,

каже бити паль. Оглянув ся Пахом за себе: видно ще добре горбок, а на нім людей. Пішов далше втомив ся, зняв камізельку, остав в самій сорочці.

А тимчасом сонце підносило ся висше і висше та чим раз більше і більше печи стало, а Пахом все йшов, та йшов в однім напрямі. Вже й в чоботах за тяжко стало; сів зняв чоботи, а далше пішов вже босий. Зближала ся пора сніданя, а він ще йшов в однім напрямі, лиш води напив ся.

Вже хотів завертати в ліво, та жаль стало; земля тут хороша, ще хоч кілька верстов. Пішов ще в тім самім напрямі. Оглянув ся за себе: горбок вже ледви відніє, а на нім люди як муравлі чорніють. — Но — думає — Пахом — досить за брав, треба в ту сторону скручувати. Та й зіпрів — пити хоче ся. — Напив ся Пахом води, казав вбити паль тай завернув на ліво.

Йшов і йшов; тут трава підносила ся високо, а сонце ще більше жаріти почало. Почав Пахом вже ставати; поглянув на сонце, видить: саме полудне. — Но — подумав, — треба віддихнути. — Станув, витягнув хліб, їсть, але не сїдає. „Сядеш, — думає, — потім ляжеш, тай заснеш.“. Постояв трошки, відпічнув тай пішов далше. З початку йшов легко; по їді сили покріпили ся. Але за те жарити ще сильнійше стало і сон почав його морити. Змучив ся Пахом. — „Но, — думає, день перетерпіти, але зате вік жити.

Йшов ще і в ту сторону ще з десять верств. Хотів вже на ліво скручувати, але дивить ся, мі-

ще хороше, трава тут виросла така буйна. Думає — лен тут гарний вродить ся. Тай ще пішов просто. По якімсь часі казав забити паль, загнув другий угол, тай звернув на ліво. Оглянув ся Пахом на горбок, людий вже майже не видно стало. „Но, — думає, — боки ті трохи за довгі заняв, той треба коротший”.

Пішов третим боком, прискорив хід. Поглянув на сонце, а воно вже з полудня сходити стало, щораз більше і більше клонило ся до заходу. А тимчасом до горбка ще не зближає ся. Тай думає Пахом: „Хоч границя тут крива буде, а таки треба вже вирост до горбка йти, щоби всього не втратити. А землі вже й так много загорнув”. Тай завернув Пахом і пійшов на впростоць до горбка, де стояли Башкирці.

IX.

Прямує так Пахом до горбка, тай тяжко йому стало; іде, а ноги болять, підбив ся, тай кривати став; хотів би відпінуси, віддихнути, але чує, що не можна, бо кожда хвиля тепер до рога, бо може не дійти до заходу сонця. А сонце не жде все низше, та низше, начеб його хто гонив, зближає ся до землі.

Ей, подумав, чи не помилив ся я, чи не за богато загорнув? Щож буде, як не поспію на час. Ох, далеко, ще далеко. Кинув камізельку, чоботи, фляшку, скинув і шапку. — „Ах, — думає, — пропав я, всьо страчене, не добіжу до заходу, ах, нещасний я”. І ще більше заперло в него дух від страху. Біжить Пахом, сорочка і штани липнуть від поту його тіла, в роті засхло. А в гру-

дях наче ковальські міхи, дишить, сопе, ноги волочать ся як не свої. Тай вже не думає о землі, не думає, що все може стратити і труд і гроші, лиш думає, щоби з того напруження не вмерти, щоби хоч при житю остати.

І огорнув його нагло страх перед смертию, зі змученя і страху бе серце в грудях, наче молодом ковальським хтось товче І смерти боїть ся, а стати не може, така страшна в него жадоба землі. „Тільки, — думає, — перебіг я, тільки вже загорнув землі, тільки намучив ся, а тепер стати, все стратити. Тож то сміяли би ся, дураком назвали би мене.

Вже віддаль між ним, а Башкирцями чим раз менша, вже долітають до него поодинокі голоси від них. Чує —накликують на него Башкирці і вигукують. Цікаво слідили вони цілий його хід, бачили, як за далеко він загнав ся, тай сміяли ся з захланности того чоловіка. Виділи, як пополудни спостеріг ся він і зачав бігти до них на впростець. Тож цікавість їх напружила ся:— що з того вийде? Добіжить, чи ні?” — питали вони. А коли зближав ся, то заохочували його криком і спорили ся між собою: добіжить, чи не добіжить? Але від їх крику ще тужше забило в него серце.

Біжить Пахом, послідних сил добуває, а сонце вже зближає ся до землі. Але й до мети вже недалеко. Бачить Пахом, як люди на горбку на него руками махають, підганяють його. Бачить вже й шапку лисю на землі а на ній від заходячого сонця блищать гроші; бачить і начальника, як на землі сидить, руками за черево дер-

жить ся, відай регоче ся. Тай пригадав собі Пахом свій сон; пригадало ся йому, в кого переміняв ся начальник, тай що опісля бачив.

— Землі, — думає, багато, але чи дасть Бог на ній жити. Ох, погубив я себе. Думає і біжить. Глянув на сонце, велике вже, до землі дійшло, вже й крайчиком заходить зачало. Підбіг Пахом до горбка і сонце зайшло. Крикнув Пахом — все пропало — думає; але спімнув, що йому з долу не видно, а на горбку ще не зайшло. Метнув ся ще Пахом на горбок. Вбіг, бачить — шапка, ось вона. Піткнув ся Пахом, упав як довгий і досягнув рукою до шапки.

— То раз зух! — закричав начальник. Богато загорнув землі.

Підбіг Пахомів наймит, хотів його підняти, дивить ся, а в него з уст тече кров, а сам він мертвий лежить. Жахнув ся наймит. А начальник сидить на землі, регоче ся і за черево руками держить ся.

Встав з землі начальник, підняв лопату, кинув наймитови.

— На, закопай!

Підняли ся всі Башкирці тай відіхали.

Остав ся сам наймит. Викопав він для Пахома яму, три лікті вздовж, як раз тільки, скільки мав Пахом від голови до ніг, тай закопав його. Лиш тільки треба було для него землі, дарма, що він так багато загорнути хотів.

ВОНА НЕ З ТИХ.

Оповідане сільської жінки.

Вбігла до хати як перестрашена і питає голосно та скоро, як би часу не мала: — Купите, пане, малини?

— Може куплю, покажіть які.

— Та я йно так питаю, щобим знала, чи маю принести.

— Принесіть.

— Як назбираю, то принесу.

Чорні, рухаві очи, як дві мишки бігають по хаті, а губи не годні ані хвилі витримати, щоби не говорили.

— Сяду собі, Я не тутешна, загранична. Аж з третього села.

— О, то далеко!

Таж не близько, подивіть ся на мої ноги, як порозпукали ся. А чи мені того треба — як думаете?

— Або я знаю, чи вам треба.

— Та де треба! Таж я могла як газдиня сидіти собі в хаті тай клопоту не знати, але вона, дівчинисько, (ніби донька небіщика мого по першій жінці), як взяла пилити, як взяла пилити, тай я вам, чуєте, і хати відрекла ся і всього, тай пішла собі в світ., Вигризла ти мене з хати, думаю собі, але й ти в тій хаті кута не загриєш, ано не загриєш.....

Обтерла піт хустиною, зітхнула, поправила спідницю і говорила дальше, так як би я нічо не мав до роботи, тільки слухати її бесіди.

„А як я за небіщика виходила, то таке вам було тирхаве, як тая щепка при дорозі. А я її обчімхала, а я її обхарила, я її як рідну дитину обіймала, а вона мені — мачухо! — тай мачухо!... Бодайже тобі — думаю — доля такою мачухою була дівонько.....”

Говорила чимраз голоснійше, як би я був її не знати яким добрим знакомим.

„Як я за небіщика виходила, то ціле село кричало: „що ти робиш, дівко! Таж він тобі патика не перетне, таж він решета зерна не годин двигнути!” Але я собі думаю, хлоп як гузик, а все таки хлоп — тай вийшла. І добре казали. Кілька літ легма перележав тай вмер. А я за нього і коло хати і коло поля і коло худоби і коло дитини, бо синка від небіщика малам. Вона каже, що не від нього. Але я не з тих. О, не з тих!”

Тут зачала кричати, як би то не пасербиця, а я на неї сплетні пускав, а дальше встала з лави і руками мені вигрожувала.

„Бодай би ти дівонько, так чисто вийшла, бодай би ти так ціло свій вінок до престола донесла. тай жадного листка по дорозі в болото не пустила. Я тобі більше нічого не бажаю.

Заспокоївши тими словами свою обиджену гордість, сіла знова на лавку і оповідала дальше

„Бо то не штука на тім світі так во, знаєте, собі починати, але що буде на другім, га? Підіть но ви під церкву в нашім селі, та подивіть ся на страшний суд, що там дітьки таким роблять, бо там всього відхочеть ся. А вона все перед небіщиком, що я з тим, та що я з сим, а я

вам присяйсто боже, як день та ніч все — роб тай роб! Таж то язиком сказати не трудно, але зробити трудно. Ги собі небого, підеи до двора на роботу тай тобі мусить бути і дижка і миска, і чаша хті, тай на мені все. А хто по бо то і поросляко пригладив і каштицю наквасив і дитину вибохав і немічного полєвика обійшов, як не я? Всео я і той кожух новий білісінький, і полотно чисте чистіське і підсвинок, круглий, кругліський! таж то все моє праця, нічия! Гріх будеш мала за мене, небого, гріх непростимий”.

Тут голос її задріжав і хотів перейти в слабське голосіне, але се не тревало довго. Відітхнула, змінила тон, як музика, що скрипку на інструменту настроїть і говорить дальше.

— Прийшло ся... умер. Не треба вам казати, як я його ховала. І до попа біжи і горівки неси, бо без того не можна, і хліба пачи і — тач. Бо який він там був, такий був, а тепер хат, гробів. Поховали, сидимо в трійку ніби дитини і вона, пасербиця. Тай було сиди до иншого дня, ни, тай було мене слухай, бо хоч я то не рідна, але все таки в залок якоїсь мамі, жанка не дурна, як говорю, то знаю що. А вона вам тач! — зібрала ся тай оде...

Ту встала і як в театрі зачала говорити за себе і за пасербицю та казати і рухи.

— А тиж куди?

— На службу.

— А на яку?

— А на таку...

-- Хибаж у тебе хат...

ебе го-

ню.

— Я не пес, щоби ви мене з хати гонили, а те нема мені чого коло вас сидіти, куряти не висидав.

— Готуйся вийти і пішла. То ти така, думаєш, об'являй в чого, пожалуєш ти свого розуму... А ти з дитиною, серце Нічо. Аж коло печі... а в крик: „Ай мамунцю, мамунцю“.

Цит дитино, і г з тобою, тобі щось пришло? А воно своє: „Ай мамунцю, серце, а в татуньо стоять“.

Як я таке почула, то вже не знаю, чи дивитися, чи ні, чи стояв він там, чи всунула ся з ліжечка, спідницю в одну руку, а в другу, як не пудну з хати! — То йн за мною в.

Відхнула, як би то не було ко... а тепер перед хвилиною, тай дальше описувала свій страх голосом грізним і притишеним.

— Мурашки мене облізли, зуби дзвонять, а чеpecь геть в гору лізе. По голові мисли як ворони перед бурею гонять, літають. Все — ту і ту!... Може приходив за дівчину картати, а може як за життя... Бог його знає.

Втихомирила ся і розказувала дальше, як вона вийшла на подвір'я, яка ясна ніч була і як вона бояла ся хату засувом замкнути.

— А нуж, гадаю собі, за руку з другої сторони вхопить, тай роши, що хоч. Але якже знов хату отвором лишати? Таки замкну... Всунула я руку, як в огонь, слухаю, нічо... повернула засувом — пустив... Славити Бога!... А тепер що? Вже я сама до хати не верну, о! нема дурних. Як

би так вартівник, то булоб веселійше, все таки хлоп. Але де? Вони коршми вартують, такі то в нас вартівники. Треба йти на сусіди, до стельмахів, (ми з ними добре жили). Іду. Прийшла нічо не кажу, а вони нічо не питають. Постелили мєні на лаві тай: „Спїть! Самому в хатї не привітно”. Заснула я. Не минуло і „вірую”, а дитина знов у крик. Але я гадаю собі: „Чекай, в чужій хатї я тебе не бою ся. Ти до мене ту нїякого права не маеш”. Тільки стельмашка встала, встругала соли, розколотила, вилила до миски, тай: пий!” Але дитина, як дитина. Покушала, що солєне, тай лишила. На рано я до миски, а тим як би корова язиком вилизала, так вихлепав.

— Хто?

— Таж не я, тільки він небіщик. І з хати з дитини дєсь тото забрав, бо вже від тої хвилі не хорує, і не зриває ся нічо. Росте вам такий як баран. На рано, думаю я собі, добре одну ніч, якось я перепхала, але що з другою буде? Таж я там сама за нїякі гроші не верну. Таж мені може також жите милє. Що?... А потім думаю собі так: Коли ти мене на таке в хатї лишила, то чекай, що я тобі зроблю. Кинула ся я в село, попродала, що гідне було, звязала гроші в хустину, тай: „бувайте здорові, пороги дубові. Не виходила я вас, тай не видоптала вас, тільки сили свої на вас лишила, тільки молодість свою між вами згубила, тай вже її не знайду — бо!...” Махнула рукою, як би хотїла показати, що йде. Я думав, що справді піде, а вона тільки до вікна підбігла, подивила ся, тай назад на своє місце вертає.

— Сонце високо. Маю час. Слухайте до кінця.

— Іду.... А до мого села не близько, ви знаєте. По дорозі вступила я до своячки, переночувала одну ніч, переночувала і другу ба й третю — засиділа ся, аж чую, кажуть: „Вже вашу хату на ліцитацію пустили”.

— Та хто такий?

— А ось той жид, що небіщик від нього сотку позичив.

Овва! То недобре. Треба щось конче робити. Шкода хати, таж я до неї також якесь право мала, як не я, то дитина. Піду я до міщанина (ми з ним добре собі жили). Прийшла я до міщанина, а він до мене зараз: „Вже — каже — знаєте — вашу хату на ліцитацію пустили...” А тож що? думаю собі, в казетах таке пишуть, що вже всі знають, чи як.

Йдїть но ви — каже — до сиротинського сендзя, може він вам що порадить”.

— Та, піду, кажу я, до того сиротинського сендзя, може він мені що порадить, а йно не знаю, як я йому маю казати.

— І я не знаю, але йдїть. Будете ви щось казати, буде й він щось казати, тай так якось буде.

Пішла. Нім я до нього почала, то також варто послухати, бо в місті то так, що ніби кождий пан мудрий, а кождий хлоп дурний, а щож доперва жінка.... Але прийшла я і кажу, як і що.

А він ходить, ходить, ходить, тай ще раз ходить, тай знов ходить, ходить, ходить. А я говору, говору, говору, всьо як треба говору.

— Скінчилась? — питає.

— Скінчила, прошу пана.

— А хочеш знати, що маєш робити?

— Таже хочу, прошу пана.

— Сплати довг, то ліцитації не буде.

— А як же я, прошу пана, сплачу довг, коли я грошей не маю.

Тя обернула ся до мене і з хитрим усміхом доповіла: „Я ніби трохи грошей мала, але їм тільки признай ся — то ого!... Не дурна”.

По таким доказі довіря, обтерла губи рукою кою та розказувала дальше.

...А сендзя тоді до мене:

— То чого лізеш, дурна бабо, тай час мені забираєш? Як грошей нема, то йди з хати, тай вже!

....Отож тобі рада, думаю собі, тож тобі порада. Бодайже ти собі небоже, так на другім світі радив!... Але то тільки так думала, а в голос кажу:

— Та прошу, ласки пана сендзя, можеби я ті гроші розкрутила, тай довг сповнила, але я хочу, щоби вони на мене хату переписали.

— Ніби як?

— А так, чиї гроші, того хата.

— Хто має підписати?

— Вона, ніби моя пасербиця і її родина.

— Ага....

....І знов ходить, ходить, ходить, тай ще раз ходить, тай знов ходить і як той медведик щось собі під носом бурмоче.

— Так не можна.

— Та чому не можна?

— Бо право не позволяє.

— А дозволяє право, щоби вони потім мене з хати викинули, бо пасербиця старша, як моя дитина, га?

— Ти на праві не розумієш ся і до права не пхай ся, плати довг, то ліцитації не буде.

— Як же я маю право платити, коли вони мене з хати викинуть, таж ви не знаєте, які то розбишаки.

— Що мене то обходить, роби як хочеш. Я тобі право сказав, а тепер йди.

.... Ага, думаю собі, то вже й ти за ними потягаєш. Чекай! Але з того нічо не буде. Як вони такі, як вона мене саму в хаті на збитки лишила, а вони Жида надіслали, як вони до сендзя дібрали ся, то най їм буде. Най Жид бере хату, а я в світі не загину. Піду я на своє село. Пішла.

Ту перервала, як би їй голосу бракло, але за хвилю ще голоснійше зачала говорити.

....А вона вам, чуєте гадала, що я така дурна, що хати на ліцитацію не пущу, що свої гроші заложу, а потім буду її під руку ішла. Ого! Не на таку попалась, не на таку! Пішла я до родини — сиджу. Аж кличуть мене до суду. Чого — думаю собі? Треба йти до міщанина, порадити ся. Приходжу, тай кажу йому, що мене до суду кличуть, на ліцитацію, чи щось.

Тай я не знаю. Але йдїть! Будуть вони щось

— Та я піду, йно не знаю, як маю казати.

Тай я незнаю. Але йдїть! Будуть вони щось казати, будете й ви казати, тай якось буде.

....Пішла я. Такий мороз, земля як кість, приходжу. А в суді такого народу на подвірю, що страх. І вони є. І вона, Ганька (ніби пасербиця)

поміж ними. Щось собі таке шепочуть, а до мене не йдуть, як би мене не знали... Пішли до середини, вертають на поріг, тай мене кличуть.

Я нічо. Така мене лють взяла, що як би могла, то не знаю що... Але відповідаю їм:

— Я до середини не піду, бо не маю чого. Я тутки з одним словом прийшла.

Тоді вони до мене вознього прислали.

— Сендзя кличе — ходи!

— Не маю чого йти, бо я тут з одним словом прийшла.

— Та з яким словом, кажи

— Не хочу! — ось моє слово.

* * *

Поправила спідницю, обтерла платком піт, бо втомила ся і глянула в вікно.

— Пізно мені. Тра йти. Дитина десь кричить.

— Ну, а з хатою що?

— Як що? Жид забрав, а я, як видите, малини збираю.

— Та й не шкода.

— Може й шкода. А на щож вона мені такі збитки робила. Ого! Я не з тих! Взяв дідько Іва-ся, най бере й колиску.

Списав Богдан Лепкий.

КОЖДИЙ МОЖЕ БУТИ ФОТОГРАФІ-СТОЮ!

На днях вийшла з друку перша книжка в руській мові, з котрої легко кождий може вивчитись фотографувати і виробляти фотографії. Пішліть марками 35 ц. а отримаєте від нас оправдану книжку на зашту пошту. Адресуйте:

NORTH END PHOTO CO., MENAGER C.
376 Selkirk Ave., Winnipeg, Man.

ПОЗІР! ПОЗІР! ПЕРШОРЯДНА СТАРОКРАСВА РУСЬКА АПТИКА.

Коли досі булисте сталими моїми покупцями, то прошу і на даліше! Нам не робить Вам різниці, що и перепроводимось зі своєю аптекою тепер на

576 Selkirk Ave.

другі враз двері від "Leland Theatre". В мене обслуговування чесна і совісна, а рецептами від великих докторів удавайтеся до мене, а зроблю тіка, які душа і тіло бажає.

ПАМ'ЯТАЙТЕ НА ТЕМЕРІШНУ НОВУ АДРЕСУ.
576 SELKIRK AVE. WINNIPEG, MAN.

Phone St. John 2457.

ЧИТАЙТЕ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді,
яка виходить на 12 сторін і

котрої цілю є матеріяльне і просвітне
піднесене нашого народа в Канаді.

Український Голос коштує на рік 2 долари
разом з книжочками вартости 1 долара, які
кождий передплатник дістане даром.

В 1916 р. дістане кождий передплатник у
Голосу даром сі книжочки:

1. Хінська Царівна.
2. Видіне Паломника в Єрусалимі.
3. Коротка історія України.
4. Як львиця вилувала царського сина.

Передплату посилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

BOX 3626

WINNIPEG, MAN.

Локаль редакції і адміністрації містять на
212-214 DUFFERIN AVE., WINNIPEG.

